

Невенка БОГОЈЕВИЋ-ГЛУШЧЕВИЋ*

КАЗНЕНИ СИСТЕМ И КРИВИЧНА ДЈЕЛА У СРЕДЊОВЈЕКОВНОМ КОТОРУ

УВОД

Котор, као и други приморски градови, заузима посебно мјесто у медијевалној историји због свог специфичног економског, друштвеног, политичког и правног развитака. Његова историја, нарочито правна, изазива пажњу истраживача још од почетка XX вијека, због своје богате и садржајно разноврсне сачуване архивске грађе¹. У радовима историчара и правних истраживача старије и новије генерације, дати су одговори на низ значајних питања из ове проблематике, тако да се с правом тврди да средњовјековна правна историја которске комуне није потпуно непозната и неистражена.

Упркос изреченом, може се ипак констатовати да се већина радова из правне прошлости Котора бави приватноправном проблематиком², док је јавноправни сегмент скоро у потпуности неистражен.

* Проф. др Невенка Богојевић-Глушчевић, Универзитет Црне Горе

¹ У Архиву града Котора сачуван је Статут средњовјековног града Котора који је штампан у Млецима 1616. године и 182 свеске манускрипта нотарских књига које се односе на период од XIII до XIX вијека. У архивима осталих средњовјековних јадранских и италијанских приморских градова, сачувано је обиље материјала из приватноправног и јавноправног живота Котора и других приморских градова. Детаљније о томе у књизи *Водич кроз архивску грађу*, Државни архив Црне Горе у Котору, Котор 1982.

² Н. Богојевић-Глушчевић, *Својински односи у Котору у XIV вијеку*, Универзитетска ријеч, Никшић 1992; *Уговор о куповини*, КПЗ, Подгорица 1996; *Из љавне љрошлости Котора*, КПЗ, Подгорица 1997; *Из љравној живојла љриморских љрагова*, КПЗ, Подгорица 1999; S. Mijušković, *I testi delle sentenze d appello dei Collegi di Padova, Vicenza, Verona e Treviso su ricorsi da Cattaro*, Atti

Изузев монографије Илије Синдика „Комунално уређење Котора од друге половине XII до почетка XV стољећа”³, само се у још неколико радова, у којима су садржани кратки коментари одредби которског Статута, обрађују питања из области јавног права⁴. Постојање извора, с једне, и њихова недовољна истраженост, с друге стране, нужно намећу потребу њихове темељите правне и историјске обраде.

У овом раду аутор ће се бавити одредбама средњовјековног которског Статута које се односе на кривично право. Утврдиће се за која се кривична дјела судило у средњовјековном Котору и какав је био систем кажњавања. Испитаће се степен утицаја других правних система на обликовање статутарних норми из ове области. Будући да је Котор у регији која је „на размеђи великих цивилизацијских кругова Истока и Запада”,⁵ сасвим је јасно да су утицаји и једних и других на уобличавање Статута, као основног регулатора односа у овој средњовјековној комуни, били присутни. С обзиром на то да је у вријеме доношења Статута Котор био у склопу српске државе, реално је претпоставити да је примат у нормативној регулативи кривичноправне материје имало византијско право.

За кривично дјело которски Статут употребљава два израза, *iniuria*⁶ и *maleficium*⁷. Ови изрази нијесу детаљније анализирани, нити је међу њима објашњавана разлика. Само је у једном члану потпуније објашњено шта значи инјурија у конкретном случају. Ини-

del II Congresso internazionale della Societa Italiana di Storia dei Diritto, Firenze, MCMLXXI; Неке специфичности феудалних односа у Грбљу, Историјски записи, 1957, стр. 271-275; *Шта значи ђојам влашћиак?*, Историјски записи, XXVI, књ. 30, бр. 3-4, 1973, стр. 271-290, Statuta civitatis Cathari, Годишњак Поморског музеја у Котору, III, 1954, стр. 1-16.

³ И. Синдик, *Комунално уређење Котора од прве половине XII до друге половине XIV стољећа*, САН, посебно издање, књ. CLXV, Београд 1950.

⁴ Б. Петрановић, *О кмејсѣву ђо срѣском обичајном ѣраву, ђо усѣанована Душанова законика и сѣаѣуѣима далмаѣинских ѣрадова*, РАД, Загреб 1875, стр. 60-74; И. Стјепчевић, *Котор и Грбаљ*, Сплит 1941, стр. 144; И. Стјепчевић, *Превлака* (хисторијска расправа), Загреб 1930, стр. 90.

⁵ Термин преузет из књиге Д. Вукчевић, *Иза норми*, Социолошки и правни есеји, ЦИД, Подгорица 2003, стр. 244.

⁶ Stat. Cath., cap. 115, De Iniuria facta alicui; cap. 88, De ijs qui fecerint iniuriam aliquibus habendo legem coram iudicibus.

⁷ Stat. Cath., cap. 99, De puero faciente aliquod maleficium; cap. 87, De nobile faciente aliquod maleficium aetatis annorum quattuordecim.

урија се односи на противправно понашање странака на суду у току судског поступка. Наведене су три варијанте таквог понашања, различито кажњивог према Статуту⁸. Одредбе Статута још једино прецизирају врсте *maleficiuma*, наводећи да *maleficium* може бити против личности и са смртним исходом – „*maleficium ad mortem*”⁹, потом дјело против имовине – „*maleficium pecuniarum*”¹⁰ и као трећа врста дјело против личности које се састоји у наносењу тјелесне повреде – „*maleficium personale ad membrum*”.¹¹

У которском Статуту помиње се десет врста кривичних дјела: убиство, тровање, силовање, крађа, разбојништво, богохуљење, издајство, наносење тјелесне повреде, дјела учињена у вршењу службене дужности и дјела противправне трговине, производње и промета.

1. Убиство је најтеже инкриминисано кривично дјело у которском Статуту које се кажњавало смртном казном¹². Смртном казном за случај убиства кажњавао се деликвент који је лишио живота само грађанина Котора („*aliqua persona quouis modo interfecerit aliquam natiuam personam*”), при чему се примјењивало правило да је одговарао на тај начин само ако је убијени грађанин и становник града, *cives et habitatores Cathari*, који непрекидно живи у граду Котору десет година и који которској општини, на име редовне дажбине, чини одређена давања, чињења и *angarie* („*quae per decem annos proxime elapses assiduem habitauerit et factions et onera nostrae ciuitatis supportauerit, laqueo suspendatur*”). Пуноправним которским грађанима сматрани су которски патрицији, чланови властоских патрицијских породица који су били истовремено на власти, те становници града који обављају дјелатности од изузетног значаја за функционисање градских административних служби и свакодневног градског живота (градски љекар, апотекар, берберин, јавни нотар-писар службених и приватно-правних аката и градски кан-

⁸ Stat. Cath., cap. 88.

⁹ Stat. Cath Statuta et leges civitatis Cathari, cap. 92, De Homicidijs.

¹⁰ Stat. Cath, cap. 87, De nobile faciente aliquod maleficium, etatis annorum quattuordecim; cap. 107, De furtis factis in Cuitate, et districtu Cathari; cap. 102, De rebus occasionatis pro furto; cap. 103, De furto inuento apud aliquem

¹¹ Stat. Cath, cap. 93, De ijs qui insurgunt in alios cum armis et percutiunt in nocte sine in die.

¹² Stat. Cath, cap. 92, De homicidijs.

целар)¹³. У случају да убијени није ни становник ни грађанин града Котора и да не плаћа дажбине граду контунуирано десет година, казна за убиство је новчана и износила је пет стотина перпера, од којих је половина припадала општини которској а половина наслѣдницима или родбини убијеног¹⁴. У случају убиства страног држављанина на територији которске општине, примјењиван је персонални принцип у примјени норме. Против делинквента се примјењивао закон по мјесту пребивалишта убијеног, што је сасвим у сагласју са опшеприхваћеним системом персоналне примјене права и система репресалија у грађанском и кривичном судовању.

За кривицу убијеног су као доказно средство довољни искази два свједока¹⁵, истовјетно као у римској држави периода домината, у тзв. екстраординарном поступку у којему је важило правило *Testis unus testis nullus*. Владала је у погледу оцјене доказа тзв. „формална теорија”. Наиме, судија није могао, као данас, по свом слободном судијском увјерењу оцјењивати тачност исказа свједока, већ се у том погледу морао поштовати Статут који је прихватио у потпуности правило да су истовјетни докази двојице свједока довољан доказ за суд. Догађало се да је судија у пракси био приморан прихватити нешто као доказано, иако је можда лично био супротног става и обратно. То је наравно у вријеме доношења Статута била уобичајена пракса, односно рјешење које је прихваћено у скоро свим градским средиштима на Медитерану. Котор није у том погледу изузетак од правила¹⁶. Свједочење се иначе није могло одби-

¹³ Stat. Cath., cap. 92, („... Volentes, quod in omnibus supradictis casibus Medici, Cancellarius, et Notarius, Speciarius, et Berberius salariati nostri, tractentur, et habeantur, ut nostri nobiles et ciues Cathari...”).

¹⁴ Stat. Cath., cap. 92, („...si aliquis noster ciuis interfecerit aliquem ciuem aut habitorem Cathari, qui not habitaverit, nec onera nostrae Civitatis supportauerit per decem annos continuem, ut dictum est supra, soluat de poena yperperos quingentos, quorum medietas sit nostrae Communitatis, et alia heredum, vel propinquorum illius interfecti...”).

¹⁵ Stat. Cath., cap. 92, („...hoc si duobus idoneis testibus probari poterit...”).

¹⁶ Само се статутарна регулатива питања свједока и свједочења на суду разликовала од града до града по прецизности норми које ова питања регулишу. Неки статути до детаља наводе за која кривична дјела се прихвата доказивање путем двојице или једног свједока, у другима се не задржава само на објашњењу тих питања већ се иде још прецизније у регулативу питања

ти и под пријетњом казне морало је бити обављено, јер је третирано као грађанска дужност.¹⁷

Занимљиво је истаћи да се у средњовјековном Котору дозвољавала тортура као доказно средство за случај убиства. Статут је предвиђао у случајевима када се убиство не може доказати. У том случају је кнезу и судији дозвољено да Албанце, Склаве и Влаштаке¹⁸ стави на тортуру („...Comes et Iudices, habentes Deum prae oculis, possint ipsum Albanensem, Sclavum vel Vlachum poni facere ad tormentum...”).¹⁹

У погледу одговорности, правила се разлика између дјела учињеног у нужној одбрани, или је било у питању њено искључење. Дјело је учињено у нужној одбрани онда када је убица био нападнут, па је у одбрани сопственог живота убио нападача и то се са два свједока може потврдити („...Si aliquis agressus fuerit, et idoneis testibus apparuerit, quod se defendendo interfecerit ipsum agredientem eum, nullam poenam patiatur”).²⁰ За убиство које није учињено у нужној одбрани, нема никаквог значаја околност да ли је дјело учињено са или без предумишљаја. За припадника владајућег слоја смртна казна извршавала се одсијецањем главе (caput amputetur), а за остале грађане вјешањем²¹.

Одредба о искључивању одговорности убице за случај убиства у нужној одбрани у которском Статуту није особеност которског права. Познају је сви средњовјековни законски споменици, почев од Душанова законика преко дубровачког, сплитског, трогирског, корчуланског и статута других јадранских приморских градова с обје обале. Међу научницима је општеприхваћен став о томе да је

везаних уопште за изјаву свједока. Негдје се поставља питање допунских доказа, одн. додатних захтјева уз изјаву воље о учињеном дјелу.

¹⁷ Stat. Cath., cap. 92.

¹⁸ У средњовјековном Котору, Склави, Албанци и Влаштакци представљају најниже друштвене слојеве, зависне сељаке которске властеле у околини града или пак кметове у Грбљу. Током XIV вијека њихов положај се мијењао. Неки из побројане категорије зависних ослобађали су се своје зависности. Појмовно је ипак остало да се у цјелини узев сматрају зависним которским сељаштвом које се бавило сточарством и земљорадњом. Детаљније о томе код Н. Богојевић-Глушчевић, *Својински односи у средњовјековном Котору*, Универзитетска ријеч, Никшић 1988, стр. 258.

¹⁹ Stat. Cath., cap. 92.

²⁰ *Ибидем*

²¹ *Ибидем*

овај институт у сва побројена права дошао преко Византије и да се у византијском Прохирону налази управо наведена норма о искључењу одговорности код нужне одбране окривљеног, дословце исто-вјетне текстуалне садржине²². Неки старији аутори овај институт нијесу видјели нормативно уређен као нужну одбрану окривљеног већ као норму у којој се жељело нешто друго – „у њој је само наглашена некажњивост, односно некажњива реакција против запође-вача свађе”²³. Резерве је у том погледу оставио и Илија Синдик²⁴. Млађи истраживачи су показали да је толико резерви о овом питању непотребно. Неспорно је да постојање исте норме у свим стату-тима и осталим правним споменицима у средњем вијеку значи зре-ло оновремено правничко увјерење да се напад на сопствену лич-ност и тијело мора заштитити и да се за заштиту личног интегритета не кажњава ни у том случају учињено најтеже кривично дјело²⁵.

2. Силовање као кривично дјело против личности и достојан-ства жене, которски Статут је регулисао чланом 100. У прилично текстуално опширној одредби прецизирана је инкриминација дјела, потом систем казни и њихово степеновање према сталешкој припадности злостављане жене с једне, и изражене, односно при-хваћене воље да склопи брак са напасником, с друге стране. Сило-вање према наведеној одредби постоји онда када је жена насилно, односно противно својој вољи, а то се може доказати, обешчашће-на од мушкарца („...violauerit, aut sforzauerit... contra voluntatem su- am, et probari poterit...”)²⁶.

Казне за учињено кривично дјело силовања су новчане и тјеле-сне у разним варијантама. Често су у конкретним случајевима ком-биноване у примјени или примјењиване кумулативно зависно од

²² А. Цвитанић, оп. цит, стр. 126 и тамо исцрпно наведена библиографија.

²³ А. Соловјев, *Законодавство Стефана Душана*, Скопље 1928, стр. 114; Т. Тарановски, *Историја српској права у Немањинској држави*, св. 4, Београд 1931-1935, књ. 2, стр. 75; И. Синдик, *оп. цит*, стр. 124.

²⁴ И. Синдик, *оп. цит*, стр. 124.

²⁵ Л. Маргетић, *У сусрећ 700. обљетници Винодолској закона*, Зборник Правног факултета у Ријеци год. 8, 1987, стр. 9; А. Цвитанић, *Правно уређење сјлишћке комуне по сјаишћу из 1312. године*, Сплит 1964, стр. 196; А. Цви-танић, *Средњовјековни сјаишћу брачке комуне*, Супетар 1967, Брачки збор-ник, књ. 6, стр. 90-93.

²⁶ Stat. Cath., cap. 100, De violentijs mulierum.

тога каква је класна припадност напастоване жене (*ancillam, ancilla fuerit libera, nobilebus*), њено брачно стање (*femina* или *mulier*) и изражена воља у погледу закључивања брака са напасником, уколико је неудата жена у питању (*uxorem sine parchiuiu*).

За доказано силовање удате жене у средњовјековном Котору није била предвиђена, као у неким другим градовима, смртна казна²⁷. Напасник се кажњавао новчаном казном од хиљаду перпера, уз затворску казну од три мјесеца до исплате исте, или у противном тјелесном казном кидања десне руке. Уколико је силована из племићке породице и неудата, а напасник и силована желе да склопе брак, насилник је може узети за жену при чему породица нема обавезу на исплату односно давање мираза, које је, иначе, по статутарним правилима обавезно, нити пак он има право да га захтијева. Уколико је силована била слободна слушкиња, новчана казна за напасника је упола мања. Плаћала се такође у року од три мјесеца. У противном, казна је била тјелесна и састојала се у кидању два прста десне руке, палца и последњег прста на руци. Све наведено се примјењивало, једино за случај да напасник и силована не склопе брак. Најблаже је новчано кажњаван напасник робиње. Казна за учињено силовање је педесет перпера. Ако насилник не може да плати, а господар робиње и робиња пристану, могао је силовану узети за жену без мираза. У противном, био би затворен са обавезом исплате новчане казне у року од три мјесеца. Уколико ни у том року није исплатио казну, кажњаван је тјелесно, кидањем палца са десне руке. У истом члану, которски законодавац је сличним казнама санкционисао насилничко понашање мушкараца које се испољава у злостављању и напастовању удатих и других поштених жена.

Покушај силовања је издвојен од претходног случаја и инкриминисан као кривично дјело у коме је неко намјеравао и покушао напасти и обешчастити жену у граду или ван њега, тукући је док она не падне на земљу или шибалујући је због њеног одбијања, а силовање се не догоди („...preliando, siue aliquam ipsarum mittendo in terram, vel

²⁷ Тако је примјера ради кажњаван напасник у случају силовања на отоку Корчули у средњем вијеку. Интересантно је и то да је смртна казна била предвиђена за жену која би лажно тврдила да је била жртва силовања. Силована жена, уколико би била дјевојка (исто као и жена којој су убили мужа), стављана је под посебну судску бригу. Види: Н. Капор-Стануловић и А. Капор, *Жена у Корчули у средњем веку*, Архив за правне и друштвене науке, бр. 2/1981, стр. 269-276.

verberando, predicta de causa contra ipsius mulieris voluntatem et non sforzauerit...")²⁸. Ако се докаже, путем погодних свједока, „idoneus testes” инкриминација овог дјела, напасник би био обавезан да плати казну чији је износ одређен четвртином новчаног износа казне у свим претходно наведеним варијантама казне за учињено силовања. За разлику од кажњавања у случају силовања када је напасник био у затвору и обавезан да плати казну у року од три мјесеца, за покушај силовања напаснику није фиксирана временски затворска казна. Напасник ће све док не изврши исплату се налазити у затвору Комуне иза затворених врата, а не у Палати комуне. У недостатку правог доказа путем свједока, на суду се дозвољавало коришћење и другог доказног средства – клетвеника, „purgetur in tertia manu eius, cum duobus melioribus propinquoibus suis”. Овај доказ, који су давали у форми заклетве два угледна сродника, давао је могућност да судије окривљеног ослободе од плаћања казне²⁹. Уколико такву могућност окривљени није могао остварити, плаћао би четвртину износа казне која је предвиђена у раније предвиђеним случајевима са свим варијацијама које су у погледу начина плаћања казне предвиђене.

О томе колики је значај даван правној регулацији силовања, свједочи текст ове исте одредбе у којој је посебно апострофирано питање одговорности судија у вршењу своје дужности за случај да исти не окончају поступак или пропусте да пријаве насилника који им није дозволио да донесу пресуду у инкриминисаном случају. За судије који тако ураде казна је изузетно висока и у двоструком износу првобитне. Плаћају и оштећеној страни и которској Општини износ од пет сто-

²⁸ Stat. Cath., cap. 100, De violentijs mulierum.

²⁹ Уп: И Синдик, оп. цит, стр. 125. О овом питању је у новије вријеме писао у својој објављеној докторској дисертацији Др Б. Вучковић; Уп. Б. Вучковић, *Кривична дјела њројив дојојансјива личносјии и морала*, Обод Цетиње, Котор, 2000, стр. 32-33. Сугеришем аутору да у поновљеном издању књиге обрати пажњу на превод и значење текста члана 100 који се односи на доказе у случају инкриминације дјела покушаја силовања. Нетачно правно је преведено значење текста у одредби који се односи на допунска доказна средства. Превод: „Ако доказати не може, треба да се правда до треће генерације, са двојцом бољих представника и сродника”, н. д. стр. 32-33 није у садржинском смислу добар. У књизи *Црнојорско судсјиво кроз исјиорију*, у дијелу који се односи на судство у средњовјековном Котору, дјелимично и фрагментарно по одређеним питањима обрађена је и кривична проблематика. Види С. Мариновић, Р. Вукотић, Миловановић и М. Дакић, *Црнојорско судсјиво кроз исјиорију*, Подгорица 1999, стр. 103-105.

тина перпера. Уколико се насилник противправно понашао и спречавао судије у доношењу пресуде, казна је износила хиљаду перпера у корист которске комуне. За случај да судије не изврше пријављивање оваквог насилничког понашања општинском Вијећу, биле би обавезне на плаћање казне оштећеној страни и которској комуни³⁰.

Упркос реченом, казне за ово кривично дјело нијесу, како смо то већ навели строге, као у неким другим градовима. На љествици дјела која се најстроже кажњавају у Котору, у средњем вијеку се по статутарним одредбама не налазе она усмјерена на заштиту достојанства грађана, у овом случају жене³¹, већ она која су окренута заштити њихових имовинских интереса. Најстроже кажњавано дјело, након убиства, свакако је крађа, а у погледу заштите увијек су приоритет имали материјални интереси властеле, односно класе на власти у цјелини узев.

3. У Котору је, као свугдје у то вријеме, био присутан утицај цркве у свеукупном животу комуне. То се огледа и у правној регулативи, нарочито у статутарним прописима који се односе на кривично право. Под утицајем црквених прописа онога времена прописана је одредба којом се забрањује богохуљење. За ово кривично дјело грађанима Котора суђено је пред световним судом³². Користећи *actiones populares*, ово дјело је могао пријавити Суду сваки грађанин и становник Котора. Казна је износила десет перпера ако је дјело направљено по први пут (*soluat de bando perperis decem*). Половину износа добијала је Општина а другу половину окривљени. У поновљеном случају на богохулника је примјењивана тјелесна казна везивања за стуб (*ligetur ad columnam*)³³.

³⁰ Stat. Cath., cap. 100, De violentijs mulierum.

³¹ То је чини се мање више било присутно свугдје у моћним приморским и градским средиштима у средњовјековној Европи. Једино су санкције за деликте против достојанства жене уздигнуте на пиједестал и изједначене са другим најтежим дјелима у срединама које су сачувале нешто више реликата патријархалности из претстатутарног периода. Детаљније о томе код: E. Power, *The position of woman, The Legacy of the Middle Ages*, Oxford 1951.

³² Једино су у надлежности црквених судова били спорови међу свештенством везани за цркву. У надлежности тог суда су сва дјела која учине црквени чиновници ван цркве (*Statuta et leges civitatis Cathari*, cap. 106, De clerico invento in furto). У сусједној Будви, за исто дјело (чл. 128 Статута) био је надлежан црквени суд чијим је радом руководио бискуп уз помоћ својих викара. Види о томе код Ж. Бујуклић, *ош. ции*, стр. 254.

³³ Stat. Cath., cap. 97, De blashemantibus Deum

Уз ово дјело, которски Статут је под утицајем црквених схватања, слично осталим средњовјековним градовима, регулисао кривично дјело тровања³⁴, иначе изузетно раширеног у оновременој Европи. У члану 101³⁵ прописано је да се свака жена или мушкарац који би направио отров, а то се доказати може, кажњава казном од сто перпера од којих је једна половина припадала Општини, а друга оном за кога је такав напитака спреман или његовим сродницима, који то испитивати желе (*qui hoc inquirere voluerit*)³⁶. Уколико не би платио новчану казну, окривљени је кажњаван смртном казном која се извршавала спаљивањем (*comburatur ad ignem*). Било је дозвољено окривљеном да у своју одбрану ангажује шест својих уважених рођака саклетвеника који би га на тај начин покушали одбрани на суду од дјела које му се ставља на терет („...*purgetur in Sexta manu sua cum melioribus propinquioris suis*”), под условом да суд није успио прибавити законом предвиђене доказе („...*quod si probari non fecerit...*”)³⁷. У противном, наведене казне биле би примијењене на починиоца³⁸.

³⁴ Ово дјело регулисано је у брачком, сплитском, винодолском, трогирском, дубровачком и низу других статута. Сва је регулатива скоро истовјетна, с том разликом да се у неким статутима помиње само покушај и прављење напитка, а у другим инкриминише само дјело као исход учињеног покушаја. Питање, као иначе сва везана за поједина кривична дјела, заслужује више пажње и треба бити предмет исцрпнијих истраживања статутарних права с компаративноисторијског становишта. Детаљније у већ побројаним монографским радовима Маргетића, Цвитанића, Бујуклића и Синдика, те посебно Ј. Шиловић, *Покушај у хрватском казненом праву*, Загреб 1976, стр. 10-54.; В. Бауер, *Уговор с ђаволом. Процеси против чаробњака у Европи, а наполе у Хрватској*, Загреб 1953; А. Цвитанић, *Неки елементи правној положаја жене у средњовјековном Тројиру*, Зборник радова Правног факултета у Сплиту, Сплит 1964, стр. 67-80.

³⁵ Stat. Cath., cap. 101, De facientibus herbarias

³⁶ У которском Статуту, за разлику од осталих, апострофирано је да је за ово кривично дјело једнако кажњаван и мушкарац и жена. У већини статута, у норми се као потенцијални окривљени помиње само жена, или се не наглашава већ се из стилизације норме може наслутити.

³⁷ Занимљиво је да се за случај силовања напаснику дозвољавало да у своју одбрану користи три саклетвеника, док се овдје предвиђа дупло већи број, што тумачимо тиме да је ондашњи законотворац на љествици друштвено опасних дјела процијенио да је тровање теже дјело.

³⁸ Stat. Cath., cap. 101, De facientibus herbarias

Законодавац се није детаљније бавио тиме какве је посљедице имало учињено дјело, као што је то било у средњовјековном дубровачком Статуту који је ово кривично дјело прецизније дефинисао. У Дубровнику се правила разлика да ли је кривично дјело прављења отровног напитка имало смртни исход или је учињено дјело изазвало само губљење свијести. У првом случају је примјена норме посве јасна, јер је то убиство. У другом случају, Статут је дозволио слободнију процјену наступајућих посљедица дјела и препустио судији у том поступку (кнезу) да донесе пресуду, узимајући у обзир и наведену олакшавајућу околност³⁹. Такве могућности у Котору, судећи по тексту норме, није било. Међутим, у свакодневној пракси вјероватно да је било истих случајева, као и оних који су регулисани дубровачким Статутом⁴⁰. Томе у прилог је свакако постојање статутарне норме у которском Статуту, у којој се као један од разлога због којег може родитељ искључити мушког потомка из наслеђа помиње покушај тровања.⁴¹ Ипак, поријекло овог правила у статутима приморских градова не треба везивати само за наведене околности већ треба имати у виду да је утицај рецепираног Јустинијановог права овдје изузетно присутан до мјере да је у неким случајевима означавао и препис нормативног рјешења *in extenso* са изворником.⁴²

Код овог кривичног дјела, у знатној мјери је присутан утицај средњовјековних црквених постулата манифестованих кроз схватање да неке невидљиве силе и чаробни напици справљени од неких особа наносе свакојака зла људима. Језиком струке речено кривична одговорност постоји чак и онда кад није постојао каузални *nexus* између инкриминисаног дјела и његових наводних лоших посљедица.

4. У кривична дјела против живота и тијела, которски Статут је, осим убиства и тровања, сматрао тзв. реалне инјурије, тј. намјерне

³⁹ I. Sindik, *op. cit.*, str. 124; Up. Liber statutorum civitatis Ragusii compositus anno 1272. cum legibus aetate posteriore insertis atque cum summaries, adnotationibus et scholis a veteribus iuris consutis Ragusinis additus, JAZU, Zagreb, 1902, izd. Monumenta historico iuridica Slavorum meridionalium, vol. 10, knj. VI, cap. 7, De herbariis.

⁴⁰ О томе више код К. Жиречек, *Die mittelalterliche Kanzlei der Ragusaner*, Archiv fur slavische Philologie, Berolini 1904, num. 26, str. 195-205.

⁴¹ Stat. Cath., cap. 141, Ex quibus causis potest pater exeredere a filiam

⁴² Детаљно код Н. Богојевић-Глушчевић, *Ексередација у средњевјековном которском праву*, Историјски записи, бр. 2/1997, стр. 41-67.

тјелесне повреде туђе личности физичким путем. Регулисао их је са два члана. У првом регулише питања озљеда учињених батином, дрветом или каменом које су проузроковале видљиве ране на тијелу, при чему се у инкриминацији дјела и одмјеравању казне водило рачуна о тежини озљеде, односно исходу причињене противправне радње. За обичне озљеде на тијелу без ожилжа казна је шест перпера и трошкови лијечења, за озљеду са ожилжом, десет перпера, озљеду са ожилжом на лицу, двадесет пет, од којих је једна трећина припадала Општини а три дијела оштећеном. Ако би приликом повређивања оштећени остао без екстремитета, окривљени плаћа љекарске трошкове и казну од сто перпера. Поновљено кривично дјело увећавало је казну за шест гроша (*pro qualibet percussione grossos sex*), од којих је два дијела имала Општина, један перпер судије, а остатак оштећени. Ако би у случају озљеђивања повријеђени умро, кривац би одговарао по одредби Статута за убиство (*solvat roenam homicidij*)⁴³.

Санкција за наносење тјелесних повреда употребом оруђа (*cul-tellum*), ножа или оружја (*sparam*), кажњавају се знатно вишим новчаним казнама. При прописивању новчане казне за ове случајеве, законодавац је узимао у обзир иницијатора противправне радње, мјесто повреде на тијелу оштећеног и тежину повреде. Заједничко правило је да онај који први наноси ударац, без обзира на мотиве, плаћа казну. Сам покушај да се неко удари, кажњавао се без обзира на то што није доведен до краја⁴⁴. Статутом је било прописано да ће за нападача који је повукао нож или мач на некога а није га ударио и то се свједоцима докаже, казна бити десет перпера (*decem perperis venumdetur*), од којих два дијела припада Општини, а један повријеђеном. Ако би нападач повукао оружје или оруђе, ударио повријеђенога и нанио му повреду која проузрокује крварење од које остаје ожилжак на лицу, казна је сто перпера у корист Општине и оштећенога (*si quis vero percusserit cum sanguinis effusione*). У случају да се нападнути бранио на исти начин као што је и нападнут, плаћао би новчану казну у половичном износу онога што би пла-

⁴³ Stat. Cath., cap. 89, De percussoribus factis cum macia, ligna vel petra.,

⁴⁴ Детаљније о овој врсти кажњавања у средњовјековном статутарном праву код Ј. Шиловић, *ој. цийи*, стр. 6-10.

тио да је први напао (*si autem non fuerit ramansura, soluat medieta-tem in quolibet casu*).⁴⁵

Посебну врсту инјурија су чиниле тзв. вербалне инјурије, тј. ријечима нанесених повреда части и угледа појединих особа. Примјењују се иста правила као и код тјелесних инјурија. Сталешка припадност функција коју обавља увријеђени и понашање увријеђене стране, опредјељивали су висину казне. Вријеђање општинског Викара, који је иначе оглашавао јавно продају некретнина, и Рипара, који је имао сличне дужности као и Викар у граду и ван града било је кажњавано новчаним казнама. У оба случаја окривљени је био кажњаван ако би се оштећени Викар и Рипар заклели на Суду у истинитост оптужбе. Казну су дијелили оштећени и комуна. Судија који не би издвојио дио који припада Комуни, био би обавезан платити из својих средстава⁴⁶. Казна је у првом случају била петнаест (*quindecim perperis venundetur*), а у другом десет перпера (*decem perperis venundetur*). Знатно веће новчане казне су биле предвиђене за увреде учињене судијама и нотару у службеним просторијама или приликом поступка на суду или инјурије учињене међу слободним људима и припадницима владајућег слоја. За покушај увреде судије и Нотара на суду или канцеларији, казна је педесет перпера, за причињену увреду сто перпера. Због службене ствари изречена увреда судији и нотару кажњавана је са десет, а учињена са двадесет пет перпера.⁴⁷ За увреду на суду изречену другој странци казна је истовјетна као и у претходном случају⁴⁸. Казном од три перпера кажњавана је особа која је увриједила сељанина из Дистрикта у Котору, а то се свједоцима докаже.⁴⁹ Истом казном био је кажњаван которски грађанин који је увриједио Албанца или Склава⁵⁰. За увреду учињену у дому увријеђеног доказану са свједоцима, казна

⁴⁵ Stat. Cath., cap. 93, De ijs qui insurgunt in alios cum armis et percuitiunt in nocte siue in die.

⁴⁶ Stat. Cath., cap. 85, De eo qui verbaverit Vicarium; cap. 86, De eo qui verbaverit Riparium.

⁴⁷ Stat. Cath., cap. 84, De ijs qui dixerint, vel fecerint iniuriam Iudicibus, vel Notario coram eis legem habendo

⁴⁸ Stat. Cath., cap. 88, De ijs qui fecerint iniuriam aliquibus habendo legem coram iudicibus

⁴⁹ Stat. Cath., cap 115, De iniuria facta alicui

⁵⁰ Stat. Cath., cap 117, De Sclavibus et Albanensis verberatis

је двадесет четири перпера.⁵¹ У свим побројаним случајевима, казна се дијелила између комуне и увријеђеног у одмјеру једне трећине или половине казне, зависно од тога да ли је у питању слободан човек или сељак из которске околине.

5. Крађа и разбојништво су два најзначајнија деликта против имовине у средњовјековном Котору. По свом значају, будући да задиру у имовинске интересе класе на власти, врло су прецизно обрађене, са нијансама којима је практично регулисана скоро свака спорна ситуација у вези са умањивањем имовине у пракси. Ту се првенствено мисли на тзв. „аграрни фуртум” који су чинили кметови, зависни и слободни обрађивачи земље у својини градске властеле и у општинском аграру (подручје Грбља као градске житнице, те Бијеле, Крушевица и Леденица, које је град припојио својем атару почетком XIV вијека)⁵².

Крађе су тешко сузбијане у пракси, упркос врло ригорозним санкцијама. То је вјероватно био мотив за которског законодавца да 1367. године донесе пропис којим се регулише кажњавање лопова, зависно од тога која је врста крађе и који пут учињена (први пут или је двоструки, троструки или вишеструки поврат окривљеног), при чему треба истаћи да сам појам крађе није увијек прецизан, јер се крађом називао и на исти начин кажњавао и сам покушај крађе.⁵³

Крађа (фуртум) регулисана је у члану 107 Статута. Према тексту ове одредбе, евидентно је да се у Котору није правила разлика између лопова ухваћеног на дјелу (*fur manifestus*) и ситуације у којој се то није могло установити а до умањења туђе имовине у циљу присвајања је дошло (*fur nec manifestus*)⁵⁴. Лопови су кажњавани на јединствен начин на територији читаве Општине, при чему се у норми није наглашавала класна припадност кривца или оштећеног. Је-

⁵¹ Stat. Cath., cap 118, De ijs qui intrant domos aliorum et faciunt eis iniuriarum

⁵² О односима нобила и кметова, те статусу зависних људи у експлоатационом феуду которске општине више код: Н. Богојевић-Глушчевић, *Правни режим у областима које је Котор добио од Србије у првој половини XIV вијека*, Историјски записи, бр. 3-4/2001, стр. 119-139.

⁵³ О таквој пракси у средњовјековним статутима види код Ј. Шиловић, *ош. ции*, стр. 25-37.

⁵⁴ Таква рјешења су садржали статuti сјеверне редакције, међу којима врло прецизно одређење тих појмова чини брачки Статут. Детаљно код А. Цвитанић, *Средњовјековни сѣверни брачке комуне, ош. ции*, стр. 80-87.

дино је из свјетовне јурисдикције изузета крађа коју би починило црквено лице које је за инкриминисано дјело кажњавао Епископ.⁵⁵

За крађу учињену у граду и на територији дистрикта чија је вриједност до пет перпера, лопов по први пут у крађи кажњава се тро-струком вриједношћу украдене ствари коју треба платити у року од пет дана. Уколико то не учини, јер нема да плати (*si non haberet unde soluere posset*) биће по казни Општине јавно шибан по граду и у општинском затвору до испуњења обавезе према оштећеном. За крађу у којој је вриједност украдене ствари двадесет пет перпера лопову је дат рок од петнаест дана за исплату оштећеног. У противном, био би затваран све до испуњења и јавно шибан и жигосан (*frustetur et bulletur*). Исти рок за обештећење оштећеног био је одређен и за крађе чија је вриједност украдене ствари између двадесетпет и педесет, између педесет и сто и више од стотину перпера. Уколико лопов не би платио за крађу од двадесет пет до педесет перпера, био би кажњаван вађењем једног ока, за крађу вриједности од педесет до сто перпера вађењем ока и одсијецањем десне руке а преко стотину перпера, вађењем оба ока, одсијецањем обе руке и остајао би у општинском затвору све до потпуног обештећења покраденог (*donec satisfaciat furtum patrono, in carceribus Comunis detineatur*). У случају поновљене крађе лопов би за ствар вриједности од пет перпера био кажњаван шестоструком вриједности ствари. За случај неплаћања исте, био би јавно шибан по граду и жигосан по лицу. Шестоструку вриједност ствари у року од петнаест дана би плаћао сваки лопов који је у крађи по други пут. Уколико не би платио овај износ, примјенљивале су се казне које су биле различите зависно од вриједности украдене ствари. Лопов би по други пут у случају неплаћања за вриједност украдене ствари од двадесет пет до педесет перпера, био кажњен јавним шибанем по граду, жигосањем и вађењем једног ока. Уколико и тада није у могућности да плати, одсијецана му је десна рука. За вриједност од педесет до сто перпера лопов би по други пут, ако не плати на вријеме, био кажњен вађењем оба ока и одсијецањем десне руке. За износ изнад сто перпера, лопов би, по други пут ухваћен на дјелу, у случају да не плати шестоструку вриједност на вријеме, био осуђен на смрт вјешањем (*laqueo suspendetur*). Казне за лопове повратнике по трећи пут су, за разлику од претходних, само тјелесне и зависиле су

⁵⁵ Stat. Cath., cap 106, De Clerico inuento in furto

од тога која је вриједност украдене ствари. За најмању вриједност од пет перпера троструки лопов би био кажњен вађењем једног ока и кидањем десне руке (*extrahantur ambo oculi, et incidatur ei manus dextera*), за вриједност од пет до двадесет пет, вађењем оба ока (*priuetur ambobus oculi*), од двадесет пет до педесет, вађењем оба ока и одсијецањем обје руке (*priuetur oculis et manibus*). За крађу вриједности изнад сто перпера учињену по трећи пут прописана је била смртна казна (*laqueo suspendatur*).⁵⁶

У погледу доказивања, ова одредба је специфична, будући да је дозвољавала коришћење тортуре као доказног средства. Тортура је дозвољавана као доказно средство у средњовјековном Котору само још када је у питању убиство⁵⁷. У пракси је коришћена, како показује нотарски материјал.⁵⁸ Тортура (*facere ad tormentum*) је била дозвољена за утврђивање истине у оним крађама чија је вриједност прелазила обичну крађу вриједности пет перпера (*de perperis quinque supra*). За употребу тортуре као доказа било је неопходно да се, осим овог, испуни још један услов о којем су се судије *starale ex offio* (*Curia talis conditionis et fama repererit*). Услов је да је Суд прихватио да је окривљени особа на лошем гласу (*aliqua evidens praesumptio contra aliquam personam male conditionis et fama*). На самом крају одредбе, наглашава се да се законодавац одређује за тортуру онда када жели да сазна истину која је основ за доношење пресуде (*torqueri prout Curiae videtur conuenire, ut veritas cognoscatur*)⁵⁹.

Одговорност за крађе које су которској властели чињене на имањима, од стране непосредних обрађивача земље, кметова, Општина је регулисала посебним чланом из 1368. године. Будући да су то противправна дјеловања на простору који представља феуд которске Општине са специфичним аграрноправним односима, то је сасвим схватљиво. Чак је и вријеме доношења одредбе управо доказ томе – вријеме великих социјалних немира и несугласица између властеле и зависних слојева⁶⁰ У прилично опширној одредби, у којој се до нај-

⁵⁶ Stat. Cath., cap 107, De furtis factis in Ciuitate et districtu Cathari

⁵⁷ Stat. Cath., cap. 87, De homicidij

⁵⁸ У нотарским књигама се спомиње „*turris torturae*” пр. И. Синдик, оп. цит, стр. 115.

⁵⁹ Stat. Cath., cap 107, De furtis factis in Ciuitate et districtu Cathari

⁶⁰ О томе више код Н. Богојевић-Глушчевић, *Својински односи у средњовјековном Котору*, Никшић, Универзитетска ријеч, 1988, стр. 154-242;

ситнијег детаља прописује начин обраде и одржавања земљишта у експлоатационом подручју Општине, нормирано је да ће сваки половник за сваку крађу коју учини и свако уништавање бити кажњен тако што ће накнадити сву штету власнику и бити јавно шибан по граду (*damnum componat patrono et frustetur per ciuitatem*).⁶¹

Поријекло предвиђене тјелесне казне у овој одредби И. Синдик нашао је у византијском аграрном закону, уз опаску да је у византијском аграрном закону ова казна била увијек у вези са крађом, а никад за неизвршавање уговора⁶². Сматрамо да је у праву из два разлога. Први зато што је ово подручје, прије него је постало феуд которске Општине, било територија средњовјековне српске државе у којој је у приличној мјери било реципирано византијско право, нарочито одредбе везане за аграр. Други разлог је у томе што је которска властела хтјела сељаштво максимално користити и такав вид нормативно обезбиједити. Велика аграрна земља као што је Византија могла је састављачима Статута бити због строгости санкција и непосредни узор, будући да је, управо мотивисана истим класним разлозима експлоатације зависних сељака, прописала такве законе.⁶³ Разлог због чега се у Котору ова казна нашла као санкција код неизвршавања уговора, треба наћи у начину на који се у Котору постојало кмет, односно зависни обрађивач земље.⁶⁴

6. Оружана крађа била је позната у средњовјековном Котору и статутарно регулисана чланом 105. Разбојником се сматрала особа која је јавно затечена (*fruit publicem*) у тешкој крађи. Кажњавана је

Закуј земљишћа у которском Дисџриктиу у XIV вијеку, Историјски записи, Подгорица, LXIV, бр. 1-2/1991, стр. 93-109.

⁶¹ Stat. Cath., cap. 214, De Polouinicis vinearum

⁶² И. Синдик, оп. цит, стр. 125.

⁶³ О утицају Византије на средњовјековно право у Србији и приморским средиштима, писали су, крајем XIX и почетком XX вијека, познати историчари са ових простора. (Ст. Новаковић, Соловјев, Тарановски). У новије вријеме, овим питањима се почињу бавити млађи правни историчари чије књиге садрже исцрпне библиографије радова из ове проблематике. Види Ж. Бујуклић, *Правно уређење средњовјековне будванске комуне*, Будва 1988, Н. Богојевић-Глушчевић, *Уговор о куйојродаји у Котору у XIV вијеку*, Подгорица, 1992.

⁶⁴ Детаљније о томе код М. Благојевић, *Земљорадња у средњовековној Србији*, Београд 1975, Историјски институт Београд, књ. XV; види нап. бр. 93 и библиографију тамо наведену.

суровом тјелесном казном вађења очију. Судије или градски комес, ако су били у питању разбојници Склави, били су обавезни, под пријетњом казне од пет стотина перпера, извршити нормом прописано и казнити починиоца (*si praedicta non obseruaverit, soluat de roena uerperos quingentos nostro Communi*).⁶⁵ Уз то, разбојник би за дјело учињено на ванградском подручју био кажњаван наплатом цјелокупне штете коју је починио, чију висину је под заклетвом на суду износио оштећени. До коначне исплате казне разбојник би био у затвору⁶⁶.

Кажњавање особа које учине крађу, које се утјерују *ex offio*, Которани су помињали неколико пута у Статуту. Ради се о зависним сељацима као починиоцима крађа и штета у градском аграру. Ради сигурне наплате штете почињене на разне начине, што првенствено укључује крађу производа које је требало допремити власницима обрађиваног земљишта, законодавац се обезбиједио тиме да је обавезао кметове, који врше надзор на земљиштима која су феуд которске Општине, да изруче разбојника, јер ће у противном сви одговорати за почињено дјело колективно (*faciant plenariam satisfactionem impendi et si hoc poena aliqua evenerit Communi*)⁶⁷.

Сурова тјелесна казна предвиђена у овом, као и у претходним члановима которског Статута, преузета је из византијских правних збирки. Питање је да ли су у Котору узети изворно или посредно преко средњовјековне Србије, односно српског законодавства или је тај утицај могуће стизао и преко Дубровника и других градова прекоморским путем. Сва три правца су могућа и вјероватно су сва три присутна, мада не у истој мјери. Прекоморски утицај стизао је преко школованих нотара, првенствено из италијанских градова на југу и вјероватно се одразио на стил писања и систематизацију садржаја. Дубровачки је вршио корекције у садржајном смислу јер је у потпуности одговарао сличним друштвеноекономским условима живота и развоја у Котору, а утицај из Србије се одража-

⁶⁵ Stat. Cath., cap. 105, De publicis latronibus

⁶⁶ Stat. Cath., cap. 98, De rabatoribus stratarum extra Ciuitatem.

⁶⁷ Stat. Cath., cap 111, De damnifaci s extra ciuitatem („...ut in dictis eorum contratijs et custodijs aliquod furtum, vel damnum non fiat; si aliquod furtum, vel damnum alicui factum fuerit... teneatur omne furtum et damnum intergaliter satisfacere”).

вао на дух који прожима законодавни пропис у цјелини и одређује материјалну садржину прописа.

7. Посебну врсту кривичних дјела у средњовјековном Котору чинила су дјела која су општински чиновници правили у вршењу официјелних послова. Пошто је у комуни релативно велики број чиновника који су сваки у свом ресору обављали дјелатности, сасвим је схватљиво да на овако малом простору није могуће изложити сва таква дјела у средњовјековном Котору. Издвојићемо оне чиновнике чије су се дјелатности по свом значају издвајале, који су били због тога нарочито контролисани и чија противправна дјела у обављању службене дјелатности рађају последице које задиру у опште интересе комуне.

У градским комунама у средњем вијеку, судије су имале изузетан значај не само у обављању своје правосудне функције већ им је изузетно велика улога дата у управљању градом. Таква пракса је била и у Котору. Улога судије за спровођење норми, односно функционисање правног живота у Комуни, неспорно је била посебно осјетљива и за градску управу најважнија. Имајући то у виду, статутарна правила су, с једне стране, заштитила неприкосновеност судије у свом раду, а са друге, обавезала их на стриктну примјену прописа.

Судија је у свом раду, како то прописује Статут, морао бити објективан, савјестан и правичан⁶⁸. Судије су пресуђивале по одредбама Статута (*iudicabo sine fraude secundum statuta civitatis Cathari*)⁶⁹, а професионално су биле одговорне уколико им више судске инстанце у поступку ревизије укину пресуде⁷⁰. Судије су се морале професионално односити према сваком пријављеном противправном дјелу, односно његовом починиоцу. У скоро свим статутарним нормама које третирају материју кривичног права, биле су предвиђене врло ригорозне новчане казне за судије, односно кнеза у уло-

⁶⁸ Stat. Cath., cap. 27, De sacramento iudicis.

⁶⁹ Stat. Cath., cap. 1.

⁷⁰ Изузетно се судијама дозвољавало да се у случају непостојања норме за рјешавање спорног случаја изврши консултација са старијим људима из града који добро знају обичајно право (*Statuta et leges civitatis Cathari*, cap. 37, De consilio habendo in dubijs questionum qua non sunt in statuto). Обичаји су се по потреби користили у раду апелационих судова. Види детаљније код: С. Мијушковић, *I testi delle sentenze d'appello dei Collegi di Padoua, Vicenza, Verona e Treviso su ricorsi di Cattaro*, Atti del II Congresso internazionale della societa Italiana di Storia dei Diritto, Firenze 1971.

зи судије, које би пропустиле да пријаве починиоца дјела које је инкриминисано, да наплате казну за учињено дјело или на било који други начин, вршећи свој посао, оштете Комуни и грађане Комуне. Обично је предвиђена казна била скоро изједначена или у једнаком износу као и казна за инкриминисано дјело. Осим већ наведених одредби, у којима је апострофирана обавеза судије да плати из сопствене имовине (*componat de suo proprio*) казну ако не покрене поступак или га својом кривицом не оконча⁷¹, постоје са сличним садржајима одредбе занимљиве за продубљенију анализу овог питања, али оне превазилазе оквире истраживања у овом раду.⁷²

Дјелатност нотара, уз судију најважнијег чиновника у средњовјековним градским комунама, прецизно је утврђена у Статуту. Велики број одредби детаљно уређује питање његове надлежности, ступања на дужност, те низ других питања из његове практичне дјелатности, што управо говори о његовом значају у комуни. Нотар је присуствовао сједницама градских вијећа, водио записнике и потписивао их, са судијама био на расправама и читао им законе који се односе на расправу, водио судске записнике и писао сва друга акта приватноправног и јавноправног карактера, писао и држао дјеловодни протокол, преписивао сва документа која пролазе кроз општинску канцеларију и све апелационе пресуде судова из Италије по жалби которских парничара.⁷³

С обзиром на наведено, јасно је какав је био значај нотара и напосе значај нотарских инструмената који су имали карактер јавне исправе (*carta instrumentum*). Ове *carte* су имале *fides publica*, тзв. јавну вјеру, јер су служиле као доказно средство на суду које се није могло побити свједоцима.⁷⁴ За заштиту такве улоге исправе морао се створити механизам заштите њена садржаја. Како је нотарска инструмента писао једино овлашћени нотар, било је нужно контролисати нотарев рад. Том идејом су неспорно биле мотивиса-

⁷¹ Stat. Cath., cap. 87, 98, 105, 107.

⁷² Stat. Cath., cap. 85, 86, 110, 57.

⁷³ Stat. Cath., cap 47, De Notario quod sedeat cum Iudicium; cap. 9, De electione Auditorum chartorum Notariorum; cap. 1, De constitutione iudicium ciuitatic; cap. 2, De constitutione et electione consiliariorum minoris Consilij, per quos debent eligi Officiales i druge kroz читав текст Statuta.

⁷⁴ М. Костренчић, *Fides publica (јавна вјера) у јавној историји Срба и Хрватиа до краја XV вијека*, Београд 1930, стр. 76.

не све одредбе у којима се санкционисало свако противправно дјело које нотар учини у обављању својих дужности.

Најстроже је био кажњаван нотарев пропуст везан за лажно писање нотарских инструмената-исправа. Било је забрањено фалсификовање исправе од стране сваког, а напосе официјелног нотара. Кажњавало се одсијецањем десне руке⁷⁵. Одсијецање десне руке имало је улогу симболичног талиона јер се учињено дјело светило оним дијелом тијела којим је и учињено (око за око, зуб за зуб).

Осим за лажно састављену исправу, нотар је одговарао и за друге пропусте учињене на нотарском инструменту. Прописи указују да је свака исправа коју би сачинио нотар морала бити стручно урађена у формалном и садржинском смислу, по правилима која су иста и примјењују се у свим нотаријатима других приморских градова⁷⁶. Евентуалну штету коју би странка могла имати од тога што је исправа сачињена мимо поменутих стандарда, нотар би морао надокнадити (*idem Notarius compellatur satisfacere eidem omnia damna, expensas, et interesse, quae et quas illa causa evenirent*)⁷⁷.

8. Которска комуна је у XIV вијеку представљала мали град-државу. Степен њене аутономије је у оквиру српске државе био такав да се у правом смислу те ријечи може говорити о њеној самосталности. О очувању такве заједнице Которани су, судећи по прописима, бринули на посебан начин. Циљ им је био да сачувају заједницу која је, будући да је била од стратешке важности свим земљама у окружењу, била у XIV вијеку стално нападана.

Издајство комуне сматрало се тешким кривичним дјелом. Издајник (*inimicus totius civitatis*) је према одредби 408 Статута био онај которски грађанин који се јавно експонирао као непријатељ (*proditor suae patriae apparauerit manifested*) или који је покушао са војском освојити град (*cum exercitu super patriam pugnandam venerit*). Издајство земље, које се у свим друштвима сматра једним од најтежих кривичних дјела, овдје није кажњавано смрћу. Издајник би био прогнан са которске територије (*sit perpetuo bandizatus*), а сва

⁷⁵ Stat. Cath., cap. 291, De faciente cartam falsam.

⁷⁶ Stat. Cath., cap. 297, De cartis Notariorum alterius ciuitatis; cap. 293, De carta securitatis inuenta post placitum; de cartis notariorum factis pro habenda iustitia ad aliam curiam.

⁷⁷ Stat. Cath., cap. 306, De mercatoribus existentibus extra ciuitatem facientibus aliquod concordium.

имовина у потпуности од становника града уништена (*omnia alia sua ad populo ciuitatis dissipentur ex toto*). Такве мјере су коришћене у римској држави приликом обрачуна владајуће класе са својим политичким противницима⁷⁸, што је, сматрамо, била мотивација и которског законодавца у овом случају.

9. Посебно значајна група дјела, која се новчано кажњавала у средњовјековном Котору, су дјела противправне трговине. Кажњавала су се понашања становника которске Комуне, који су се противно Статуту бавили прометом најзначајнијих материјалних добара, нужних за нормално одвијање свакодневног живота и напредак града. То су, прије свега, основни извозни артикли, со и вино, чија је производња и промет монопол општинских власти и други пољопривредни производи и намирнице о чијем се стандарду у квалитету и правилима стављања у промет морала водити нарочита пажња. У циљу заштите ових, по Општину нарочито важних извора прихода од унутрашњег и страног ривалитета, прописиване су високе новчане казне у распону од 25 до 100 перпера, зависно од тежине дјела⁷⁹. О контроли квалитета и промету животних намирница такође је установљен низ статутарних ограничења са читавом лепезом новчаних казни за противправно учињено дјело⁸⁰. Ради што потпуније контроле тржишних ограничења у промету добара, Општина је прописала могућност подизања популарне тужбе, слично као у другим приморским градовима онога доба.⁸¹ Подносилац популарне тужбе био је за награђени прекршај награђиван, по правилу, половином фиксне суме на коју је гласила санкција за учињено дјело. Друга половина је припадала општин-

⁷⁸ У вријеме познате Сулине диктатуре, из Рима је осуђено на прогонство 60000 људи, политичких опонената. Више о томе код Машкин, *Историја Рима*, Београд 1950, превод с руског, стр. 34-56.

⁷⁹ Детаљније код Н. Богојевић-Глушчевић, *Уговор о куйоипродаји њокрејних сѝвари у средњовјековним ѝриморским ѝрадовима*, Историјски записи, Подгорица, год. LXII, бр. 1-2/1989, стр. 75-92.

⁸⁰ *Ибидем*

⁸¹ Више о популарним тужбама код Ј. Даниловић, *Популарне тужбе од римској до савремених ѝрава*, Београд 1966, стр. 240; О популарним тужбама у зетским приморским градовима и код Н. Богојевић-Глушчевић, *Из ѝравној живојшѝ ѝриморских ѝрадова*, КПЗ, Подгорица 2002, стр. 240 и Ж. Бујуклић, *Правно уређење средњовјековне будванске комуне*, Будва 1988, стр. 298.

ској благајни, службеницима који контролишу промет или судијама и Општини.⁸²

ВРСТЕ КАЗНИ У СРЕДЊОВЈЕКОВНОМ КОТОРУ

Которски Статут је, како се из напријед наведеног може закључити, предвиђао шест врста казни: смртну казну, тјелесне казне, новчане казне, прогонство, тамницу, уништавање имовине и конфискацију.

Смртна казна се извршавала на три начина: одсијецањем главе, вјешањем и спаљивањем. Била је предвиђена, са становишта власти, за најтежа кривична дјела, убиство и крађу. Који начин извршавања казне ће бити примијењен зависило је од статуса окривљеног и инкриминисаног дјела. *Caput amputare* (одсијецање главе) био је начин извршења смртне казне за владајући слој, док је казна вјешањем (*laqueo suspendere*) била за остале которске грађане⁸³. Јавно спаљивање (*comburare ad ignem*) било је коришћено када се извршењем те казне желио имати застрашујући ефекат на цјелокупно јавно мњење за дјела која су, по ондашњим црквеним схватањима, била посебно опасна⁸⁴.

Тјелесне казне су извршаване на четири начина: сакаћењем, шибањем, жигосањем и везивањем за стуб. Сакаћење је могло бити различито. Вршило се, зависно од Статутом предвиђене врсте, путем кидања прстију, кидања руке, кидања обје руке, осљепљења једног ока или тоталног осљепљења. Казна је извршавана јавно из разлога евентуалног превентивног дјеловања против будућих починилаца истог или сличних кривичних дјела. Како су у которској казненој политици новчане казне имале изузетан значај, нужно је ис-

⁸² Детаљније о одредбама Статута које регулишу ова питања код Н. Богојевић-Глушчевић, *Из иравне йрошлосйи Котйора*, КПЗ, Подгорица 1999, стр. 201-219.

⁸³ И. Синдик, оп. цит, стр. 123.

⁸⁴ О систему кажњавања у византијском праву темељну расправу је написао Л. Маргетић. Начин извршавања смртне казне је код поменутог аутора посебно детаљно обрађен. Закључци до којих је дошао том приликом упућују и нас на закључак да је ова тематика у градовима источне јадранске обале скоро у потпуности, садржински и мотивационо, индентична тим правилима. Детаљније код Л. Маргетић, *Еклоја и њена вазносйй за нашу йравну йовијесйй*, Зборник радова Правног факултета Свеучилишта у Ријеци, бр. 1, 1980.

таћи да су оне у односу на тјелесне увијек имале приоритет, уколико је, наравно, за учињено дјело била прописана комбинована казна.

Казна извршавана шибањем кривца имала је неколико варијанти. Најједноставнија врста ове тјелесне казне била је само шибање (*frustigare tantum*), шибање по граду (*frustigare per civitatem*), по цијелој територији општине (*frustigare per terram totam*), шибање је извођено на начин што се кривац веже за градски стуб и шиба (*ligare ad columnam et frustigare*). Позната је казна везивања за стуб без шибања, када је у питању богохулник повратник⁸⁵.

Новчане казне су биле приоритетне казне у которском Стату-ту. Оне су изрицане у неколико градација, увијек од мање ка већој имајући у виду статус кривца и тежину дјела које је инкриминисано. Имале су у односу на све друге казне првенство у реализацији, како са аспекта кривца или комуналних органа. Скоро увијек би биле комбиноване са казном лишења слободе до потпуне исплате или пак тјелесном казном, ако је у питању изузетно опасно кривично дјело⁸⁶.

Прогонство као казна било је предвиђено за случај издаје которске Комунае. И. Синдик је у опасности, уз коментар о примјени ове казне у средњовјековном Котору, истакао, мислимо потпуно тачно, да је ова казна у Котору примјењивана у пракси често и то нарочито у другој половини XIV вијека, те да су догађања из времена млетачке власти у овом граду такво стање само потврдиле⁸⁷. Казна прогонства изречена кривцу није могла бити измијењена јер није било дозвољено кнезу да у било којој варијанти изврши помиловање (*et gratia facta non teneat, nec valeat*)⁸⁸.

⁸⁵ Ове одредбе се у значајној мјери подударaju са одредбама средњовјековног српског права. Детаљније о томе код А. Соловјев, *Градски закон у средњовековној Србији*, Архив за правне и друштвене науке, књ. 15, Београд 1928, Ст. Ђорић, *Посјанак домаћих компилиција византијској права код православног Словена*, Архив за правне и друштвене науке, књ. 4, Београд 1909, Т. Тарановски, *Историја српској права у Немањинској држави*, књ. III, *Историја грађанској права*, Београд 1935, С. Саркић, *Правне и политичке идеје у источној римској царству*, Београд 1984.

⁸⁶ О сличном начину реализације пресуда у ондашњим средњовјековним приморским градовима као и у градовима у унутрашњости Немачке, Француске и Холандије види код С. Coulton, *The Medieval scene*, Cambridge 1960.

⁸⁷ Детаљно о томе код И. Синдик, *ој. цити*, стр. 126-128.

⁸⁸ Stat. Cath., cap. 109, De condemnationsibus factis exigendis ad condemnatis.

У XV вијеку, ова казнена мјера је проширена у примјени за нова кривична дјела. Коришћена је против осуђених по разним основима које није могуће ухватити и пресуду извршити (*quod si maleficus esset tam proteruus et audax*). Ради се о опасним кривцима које судски органи заједно са градском управом нијесу успјели ухватити (*Rector et Regimini et Minori Consilio obedire*). Из тих разлога, управа града их је осуђивала на привремено прогонство из комуне на рок од двије године (*extra Catharum et eius districtum per duos annos*). У случају евентуалног повратка у град прије тог рока кривац би био кажњаван трајним прогонством. По повратку у град након истека рока, осуђени је обавезан да плати казну комуналним властима у износу од сто дуката (*soluat de poena nostro Communi ducatos centum*)⁸⁹.

Након ове одредбе, датиране 1431. године, которски законодавац је три године касније донио нову, којом се круг осуђених на казну прогонства проширио. На ову казну били су осуђивани и помагачи и организатори бјекства осуђених на затворску казну (*aliquis esset intus pro aliquo maleficio, vel delicto, et exiret evadendo ab ipsis*), или особе које се лажно закуну да ће дуг, на затворску казну осуђеног дужника, платити (*sacramento de quantitate debiti firmandi*), па то не учине. Помагачи су кажњавани истом казном као осуђени (*subiacet illi roenae in qua erat malefactor ille*). Осим тога, уз плаћање казне од пет стотина перпрера, били би прогнани из града и дистрикта на годину дана.⁹⁰

Казна лишавања слободе је, према статутским одредбама, практикована у три случаја. Први постоји за осуђеног све до исплате казне по учињеном дјелу (*donec roenam soluerit*)⁹¹, други за исплату дугова у грађанским парницама све до потпуног намирења (*ipsum sententiae et condemnare ut dictum est*) и трећи у случају истражног поступка за теже кривично дјело за које је као санкција предвиђена тјелесна казна или висока новчана сума (*faciat ipsum maleficio comittentrem in carceribus permanere*). У сва три случаја, одлуку је доносио Суд, а у XV вијеку уз судије и Ректор је овлашћен на такво поступање. У неким пресудама у грађанским парницама око

⁸⁹ *Ибидем*

⁹⁰ Stat. Cath., cap. 432, De rumpentibus carceres Communis.

⁹¹ Stat. Cath., cap. 109.

исплате дугова дозвољавало се да странка која је добила спор „држи осуђеног лично до потпуне наплате дуга”⁹².

Код начина извршавања ове казне, био је осјетно наглашен класни интерес властеле и њена премоћ. Властела је била издвојена од осталог грађанства. У тамници која се налази у згради Општине (in domo Communitas) затварани су припадници владајуће класе а сви остали грађани у другом затвору који се налазио на централном градском тргу код цркве св. Трипуна. Ова казна је у односу на све друге мање практикована у Котору, као и уопште у средњовјековним комунама, што је разумљиво, јер је велики број затвореника био само терет Општини⁹³. Општина је овакву мјеру предвиђала само у крајњем случају, ако је исцрпила све претходне начине обезбјеђења испуњења обавезе или кажњавања за дјело које се окривљеном ставља на терет (si dictus committens maleficium aliquid, de bonis suis non haberet, rector teneatur ipsum sententiare et condemnare ut dictum est)⁹⁴.

Конфискација као казна обично је примјењивана у случајевима наплате дугова против оних који су осуђени на новчану казну а нијесу у могућности да је плате. Као казна у средњовјековном Котору, била је у примјени често током XIV вијека⁹⁵. Њена примјена је регулисана чланом 109 Статута, донијетим тек 1401. године. Одредбом је био прописан поступак наплате са редосљедом поступака које је неопходно учинити да би дошло до конфисковања имовине, односно продаје на јавној дражби. Све казне (poenas) и пресуде у парници и кривци за дјела која су предвиђена у Статуту (condemnationes executioni mandare et extrahere, prout in dictis Statutis), наплаћују се на начин да се у року од осам дана од дана доспијећа за наплату, сва добра кривца дају на јавну продају (ad incantum publicum, quod sufficiat ad solutionem poenae de qua fuerit condemnatus). У случају да се добра не могу продати или пак ако нико не жели да купи,

⁹² А. Мауер, *Котворски синоменици, Прва књига котворских ношара из 1326. године*, ЈАЗУ, Загреб 1951, исправа 560 (...predictus teneat illum in carcere...)

⁹³ Више о средњовјековним тамницама код А. Цвитанић, *Правно уређење сплитске комуне по Статуту из 1312. године, ой. цийи*, стр. 200-202.

⁹⁴ Stat. Cath., cap. 109.

⁹⁵ Т. Smičiklas, *Codex Diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, Zagreb 1904-1934, sv. 9, str. 518 („...bona patrimonialia Sergii episcopi ac fratris predictorum tota occuparunt...”); Ур. I. Sindik, *op. cit.*, str. 126.

сматрало се да су продата Општини (*remaneant Communi in venditione*) ради исплате изречене казне (*ipsa bona sunt Communis pro rena praedicta*)⁹⁶.

За разлику од ове казне која је имала за циљ да се из цјелокупне имовине кривца наплати дуговано или казна, у Котору је била у примјени казна уништавања имовине кривца. Циљ такве казне је да се потпуно избришу трагови постојања осуђене особе на подручју комуне. Ова мјера одмазде према кривцу и његовој имовини имала је политичку мотивацију.⁹⁷

Осим тога треба поменути да је у средњовјековном Котору била у примјени мјера узапћивања имовине било којег становника неког града на мору или копну ради наплате дугова које которски грађани потражују од његовог суграђанина. Ова мјера у средњем вијеку, звана популарно репресалијама, коришћена је релативно често и била извор многих неспоразума међу становништвом приморских градова⁹⁸.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Наведена статутарна регулатива о кривичним дјелима и казнама у которском Статуту, показује да је которски законодавац, у погледу уређености ове материје, био на нивоу Статута свих других градова у ближем и даљем окружењу. Нијансе у различитом рјешавању одређених питања постоје, што је с обзиром на неке посебности у развоју сваког града понаособ сасвим разумљиво.

Кривично право је, као уосталом и читав Статут града, рађен према практичним потребама. Нормирана су дјела која изазивају

⁹⁶ Stat. Cath., cap. 109.

⁹⁷ О томе више код Г. Новак, *Прилози ишчистињу о класном карактеру средњовјековној друштва далматинских градова*, Зборник радова Правног факултета у Сплиту, Сплит 1976/13, стр. 121-132.

⁹⁸ Ова мјера је, како показују которске исправе, у пракси била често у примјени током XIII и XIV вијека. Потреба детаљније анализе у контексту посматраног система кажњавања није потребна, мада је питање веома занимљиво, првенствено ради примјене персоналног принципа у наплати дугова странцима. Више код Н. Богојевић-Глушчевић, *Учешиће Млечана у привредном животију Котора у XIV вијеку*, Историјски записи, Подгорица 2002, бр. 3-4, стр. 7-31; Ј. Даниловић, *Репресалије у дубровачком праву XII и XIII вијека*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, VI/1972, стр. 275-295.

општу опасност и тешка кривична дјела чија би распрострањеност ударила у темеље саме аутономности и постојање града уопште. Казне за учињена дјела су драстичне, сурове у извршењу, застрашујуће за шире масе, у одређеној мјери настале под утицајем цркве и за доба и средину на коју се односе, примитивне. Како је сва власт била у рукама богатог слоја грађана, односно властеле, природно је било очекивати такве норме јер управо само такве су могле гарантовати на дуги временски период њихове личне и имовинске интересе и унутрашње уређење града којим управљају.

Не може се, упркос самосталности у доношењу Статута, негирати да се законодавац није користио и неким узорима, на другом мјесту фиксираним нормама. Прије свега мисли се на Византију под чијом управом су се дуго времена налазили Далмација и Котор на њеном јужном рубу. Византија, која је имала богату правну књижевност коју је обрађивао велики број стручних правника, у значајној мјери је утицала на право средњовјековне Србије у чијем је саставу град био. Континуирани вишевјековни културни утицај комбинован са жељом класе на власти за очување стечених позиција, дао је садржински оквир за норме кривичног права. Суровост казни ради заштите тако прописаних правила уливала је страхопоштовање међу народом, а класи на власти осјећај сигурности.

Из византијског права преузета је одредба о нужној одбрани, казна смрти, односно начин њеног извршавања, те разне варијанте комбинованих тјелесних казни, комбиноване новчане казне према статусу убијеног или оштећеног. Исти систем у погледу врста кажњавања има которски Статут и Душанов законик и скоро сви статуту приморских градова јужне регије. Утицај црквених схватања у Душанову законуку је израженији и текстуално присутнији, док се у Котору, иако свакодневно присутан, нормативно констатује изузетно. За разлику од дубровачког и нарочито сплитског, а донекле и брачког и корчуланског Статута, которски Статут има мање одредби из кривичног права и мање разрађена поједина актуелна питања. Умишљај и нехат, начело каузалне одговорности, објективна одговорност, инквизиторски поступак у доказним средствима, колективна одговорност су поменути или се дају наслутити из контекста правила, али нијесу нормативно изведени до краја. Комбинацијом рјешења из свих статута могли бисмо тек ову шареноликост уклопити у јединствену цјелину. То потврђује да су се међју-

собно текстописци Статута помагали и да је временски старија варијанта Статута служила млађој као узор, под условом да пракса регулисани случај није демантовала. Ново рјешење из Статута једног града би потом ревидираној старој варијанти Статута из другог града било подлога за будући пропис.

Статутарне норме из кривичноправне материје су у раду судова поштоване и у материјалном и у формалном погледу⁹⁹. На то упућује неколико судских спорова из прве сачуване књиге из которског Архива, који датирају из прве половине XIV вијека, дакле из времена непосредно након доношења прве датирание одредбе из 1301. године. Судски спорови су покретани обично ради наплате дугова или намјерног оштећења имовине или крађе, али се воде и због наношења тјелесних повреда, насилничког понашања међу припадницима нижих друштвених слојева и робова, противправног понашања општинских чиновника у вршењу дужности или пак због ометања у обављању исте. У сваком од побројаних случајева оштећени се позивају на примјену норме Статута о кажњавању (*venumdetur secundum formam statuti*¹⁰⁰), а судије у пресуди обавезно наводе да су у датом случају испитали норме Статута и на основу њих донијели пресуду (*prout in statuto continetur et secundum ipsum tenorem*)¹⁰¹. У случају правне празнине по одредби 37 Статута,¹⁰² били су овлашћени да траже савјет од старијих људи града (*habere consilium super hoc cum senioribus terre*), што су, према сачуваним исправама у првој нотарској књизи, чинили¹⁰³. Од доказа се користе признање окривљеног¹⁰⁴, свјedoци¹⁰⁵, но-

⁹⁹ Примјена норми Статута у пракси је врло занимљива за анализу. Међутим, захтијева знатно више простора, те ће стога у овом раду бити учињене само неке нужне напомене. Цјеловит осврт на то питање ће бити предмет посебног рада.

¹⁰⁰ A. Mayer, *op. cit.*, isp. 1124, 10. 04. 1333.

¹⁰¹ A. Mayer, *op. cit.*, isp. 290, 11. 05. 1327.

¹⁰² Stat. Cath., cap. 109, De consilio habendo in dubijs questionum qua non sunt in statuto.

¹⁰³ A. Mayer, *op. cit.*, isp. 999, 10. 04. 1332; (...predictus teneat illum un carcere...).

¹⁰⁴ A. Mayer, *op. cit.*, isp. 508.

¹⁰⁵ A. Mayer, *op. cit.*, isp. 1094.

тарска исправа¹⁰⁶, заклетва¹⁰⁷ и саклеветници¹⁰⁸, и већ помињана тортура.¹⁰⁹ Као казне помињане су казна затвора¹¹⁰, нека врста повјериочевог затвора (*carere in propria persona*)¹¹¹, новчане казне¹¹² и репресалије¹¹³, приликом чијег изрицања се водило рачуна о степену оштећења и статусу оштећеног¹¹⁴. Пресуда се реализовала у Статутом предвиђеном року од осам дана (*solvat eos ad octo dies proxime venturos*)¹¹⁵.

Према свему наведеном јасно је да је которски законодавац у области кривичног права прописао, по узору првенствено на византијско, а потом на српско и друга статутарна градска права, и штитио одговарајућим системом казни репресивног карактера кривична дјела која представљају највећу опасност по живот и имовину лица и комуне у цјелини, при чему је његов класан карактер доминантно присутан, како у материјалном тако и у формалном погледу.

¹⁰⁶ О нотарској исправи као доказном средству види код Н. Богојевић-Глушчевић, *Negotium i instrumentum у источнојадранским градовима у XIV вијеку, Историјски записи*, Подгорица, год. LXXI, бр. 1-2/1998, стр. 115-127.

¹⁰⁷ A. Mayer, *op. cit.*, исп. 1111, 10. 04. 1333 („...firma secundum formam statuti, et sit tuum” ...essent sacramenta).

¹⁰⁸ A. Mayer, *op. cit.*, исп. 1010.

¹⁰⁹ Stat. Cath., cap. 87; Ур: I Sindik, *op. cit.*, стр. 115.

¹¹⁰ A. Mayer, *op. cit.*, исп. 999, 10. 04. 1332; (*predictus teneat illum in carcere...*), исп. 1143, 31. 05. 1143 („...vel ubicumque predictus Marcus inuentus fuerit...”).

¹¹¹ A. Mayer, *op. cit.*, исп. 531, 16. 04. 1330.

¹¹² A. Mayer, *op. cit.*, исп. 1124, 1094, 1010, 290 и 508, 520, 521, 522...

¹¹³ A. Mayer, *op. cit.*, исп. 398, 26. 09. 1327. Исправа представља Одлуку которске комуне о одмазди путем репресалија против Дубровчана који су которским и улцињским цариницима и трговцима отели со укрцану у лађе вриједности 14.000 перпера. Оштећени имају право да се у Рашкој намире од дубровачких добара, у чему их нико од Которана не смије спријечити.

¹¹⁴ A. Mayer, *op. cit.*, исп. 1124, 10. 04. 1333 (спор због рањавања међу припадницима нижих слојева); исп. 1094, 10. 04. 1333 (спор између двије жене из различитих друштвених слојева због насилничког понашања и туче); исп. 1010, 30. 06. 1332 (спор о оштећењу имовине); исп. 290, 11. 05. 1327 (спор између гласника которске Општине и више особа које су га приликом вршења дужности по службеном налогу повриједили); исп. 508, 15. 02. 1330 (спор због невршења службене обавезе и кажњавање чиновника); исп. 560, 01. 02. 1331 (спор око испуњења уговора); исп. 520, 521, 522 од 16. 04. 1330 (спорови због оштећења имовине) и низ других.

¹¹⁵ A. Mayer, *op. cit.*, исп. 1110, 10. 04. 1333.

Nevenka BOGOJEVIĆ-GLUŠČEVIĆ

CRIMINAL ACTS AND PENALTIES IN MEDIEVAL KOTOR

Summary

The Statute of Medieval Kotor contains a small number of provisions concerning criminal law. The very provisions, in their contents, do not represent a complete regulation of this subject, as it was not based on the principle *nullum crimen nulla poena sine lege*, similarly to other civil laws of that time. Criminal law, like the whole Statute of the town, was made in accordance with practical needs and real wishes of the ruling class. The actions causing general danger and indictable crimes whose not being sanctioned would seriously threaten the foundation of the very autonomy and the existence of the town in general were normed.

Only ten kinds of criminal actions were regulated in the Statute (murder, poisoning, rape, theft, robbery, blasphemy, treason, wounding, actions done while on duty and unlawful trade production and turnover actions), though it is clear that not all illegal actions are included. The base of responsibility was most often a subjective relation of the doer to the crime he was charged for, but in some cases responsibility represented a combination of both objective and subjective principles.

Criminal legal regulations were basically of repressive character. It was essentially reduced to punishing and threatening a doer, only a little bit or nothing was done on prevention. Sanctions for criminal offences were numerous, various and extremely strict ones. Six types of penalties were prescribed (death, physical, pecuniary, exile, property destruction and confiscation). penalties were often combined and applied in gradation having in mind the status of a defendant and a kind of a crime incriminated. Pecuniary penalties were priorities. As for brutality, the most frequent were death and physical penalties. Death penalty was performed in three ways—by beheading, hanging and burning. It was foreseen for indictable offences—murder and theft.

Criminal regulation in the Statute of Kotor was not quite original. Other laws and legal systems, like Byzantine, Serbian and Medieval statutory law of the other towns, influenced its formation considerably. A dominant Byzantine influence was expressed in severe punishments and a way of their execution for offences threatening life and property of a person and community as a whole. An influence of the Canon law was present in criminal legal norms to a minor extent then elsewhere. Criminal legal provisions of the Statute of Kotor were practically applied and strictly respected.

